

A U R A

TIDSKRIFT FÖR AKADEMISKA STUDIER AV NYRELIGIOSITET

Håkan Järvå (red.), *Sektsjuka: Bakgrund-uppbrott-behandling*, Lund: Studentlitteratur 2009

Sanja Nilsson

Aura: Tidskrift för akademiska studier av nyreligiositet, Vol. 2 (2010), 108–123.
doi: <https://doi.org/10.31265/aura.471>

De första tio årgångarna, utgivna mellan 2009 och 2018, av *Aura: Tidskrift för akademiska studier av nyreligiositet* (ISSN: 2000-4419) publicerades ursprungligen i tryckt format. Från och med volym 11 (2020), har tidskriften omarbetats till en diamond open access-tidskrift, och har bytt namn till *Aura: Tidskrift för akademiska studier av nyreligiositet* (ISSN: 2703-8122). Samtliga artiklar, redaktionella texter och bokrecensioner från volymerna 1–10 publiceras nu online med open access (Creative Commons BY-SA 4.0 licence) med tillstånd från författarna.

For the first ten volumes, published between 2009 and 2018, *Aura: Tidskrift för akademiska studier av nyreligiositet* (ISSN: 2000-4419) was exclusively available in printed form. Starting with volume 11 (2020), the journal is re-envisioned as a diamond open access journal and will be renamed *Aura: Tidskrift för akademiska studier av nyreligiositet* (ISSN: 2703-8122). All articles, editorials, and reviews from volumes 1–10 are published online in open access form (Creative Commons BY-SA 4.0 licence) with the permission of the author(s).

svårligen kan lösgöra sig från de stereotyper det är behäftat med. Risken med att använda ett så pass laddat begrepp är att det lätt i olika läsares sinnen kan föra med sig just de associationer som Haag söker problematisera. I boken använder sig Haag stundtals även av begreppet *kult*, som han en smula fattigt definierar som att "[e]n kult liknar en sekt, men är mer löst sammanhållen" (s. 54). Boken hade vunnit på att en mer systematisk redogörelse för olika klassifikationstyper av organisationer. Tyvärr framstår det som lätt rörigt när Haag i åtminstone ett fall (om raëlianerna) använder båda begreppen om samma grupp. Som termerna är stipulerade i boken ter sig den ena inte som en delmängd av den andra, och inte heller som att de är synonyma.

Boken hade även vunnit på en utförligare användning av referenser i den löpande texten, eller att en notapparatur hade använts. Påståenden som att "[d]et finns till och med rapporter om självhjälpsgrupper där cancersjukas liv har förlängts i jämförelse med kontrollgrupper som inte deltog i denna sorts samtal" (s. 72) blir väldigt sensationalistiska och svårverifierade utan en källhänvisning.

På det hela taget har Haag skrivit en trevlig och stimulerande bok som torde kunna fungera bra som en introduktion in i det spännande, men av fördomar omgärdade, ämne som vår tids religiösa minoriteter utgör.

- Erik A. W. Östling, amanuens vid religionshistoriska avdelningen; institutionen för etnologi, religionshistoria och genusstudier, Stockholms universitet.

Håkan Järvå (red.), *Sektsjuka: Bakgrund-uppbrott-behandling*, Lund: Studentlitteratur 2009.

Sammanfattning

År 2009 utkom boken *Sektsjuka: Bakgrund-uppbrott-behandling* på Studentlitteratur. Boken handlar om de psykiska tillstånd vissa per-

soner som går ur en sekt hamnar i efter avhoppet och hur man, utifrån ett vårdperspektiv, kan förstå och hjälpa människor i den här situationen. Jag kommer att inleda den här recensionen med att presentera författarna och redogöra för tre problemområden som jag ställer mig kritisk till. Därefter kommer jag att redogöra övergripande för de olika delkapitlens innehåll och sammanfatta med mina egna reflektioner.

Författare

Kapitlen är skrivna av olika författare och boken är redigerad av psykologen och före detta scientologen Håkan Järvå. Förutom Järvå bidrar fem författare med sin kunskap om avhopp från sekter. Helena Löfgren är beteendevetare och före detta medlem i Unification Church. Leena Maria Johansson är docent, psykiater och psykoterapeut. Helena Fogelberg är beteendevetare, Julia Isomettä är socionom och diakon i Svenska kyrkan samt före detta medlem i Livets Ord, och den sista författarinnan, Gudrun Swartling, är arbetsterapeut inom psykiatrin och anhörig till en före detta medlem i Livets Ord. Boken riktar sig till samtalsbehandlare och annan vårdpersonal inom psykiatrin samt andra myndighetsföreträdare (socialarbetare, polis, lärare, journalister och politiker) som kommer i kontakt med personer som hoppat av en sekt.

Begreppet sektsjuka

Det första problem man stöter på i läsningen är att det fenomen man vill beskriva är så svårdefinierat. Begreppet "sektsjuka" utgår från Jan-Otto Ottossons användning av begreppet i sin bok *Psykiatri* från 1995 men Järvå påpekar att kriterierna för en sådan diagnos inte ännu är utarbetade och att han själv skulle föredra begreppet posttraumatisk sektstress (Järvå 2009: 206). Det som avses är de negativa psykiska tillstånd en del personer som hoppar av en sekt hamnar i. Bokens syfte är att kartlägga bakgrunden till att en del personer reagerar negativt på ett avhopp, vad som händer med dem och hur behandling kan se ut.

Genast infinner sig dock ytterligare ett definitionsproblem, vilket utgör det andra problemområde jag vill ta upp.

Begreppet sekt

Redan i förordet lyckas riksdagsledamot Barbro Westerholm använda sig av begreppen ”manipulativ, auktoritär rörelse”, ”manipulativ rörelse”, ”destruktiv rörelse”, ”destruktiva rörelser (också så kallade sekter eller manipulativa rörelser)” och ”manipulativa och destruktiva rörelser” inte mindre än åtta gånger i dessa olika tappningar (Westerholm 2009: 7-9). Inledningen upptar cirka två A5-sidor. Resultatet blir att man som läsare känner sig minst sagt förvirrad. I författarpresentationen läggs, förutom de uppräknade begreppen, även begreppen ”totalitära rörelser och destruktiva rörelser”, ”totalitära rörelser”, ”totalitära grupper” och ”sekter” till den övriga begreppslistan. Förvirringen är vid det här laget total. Vad är egentligen en manipulativ, auktoritär, totalitär, destruktiv rörelse eller grupp? Och vad är en sekt? Hos allmänheten väcker begreppet sekt ofta negativa associationer. Järvå slår upp begreppet i Nationalencyklopedin och citerar ”Religiös grupp som markant avviker från den eller de religiösa huvudlinjerna i ett samhälle. Termen används även för att beteckna (mindre) politiska ytterlighetsgrupper o.d.” (Järvå 2009: 18). Han påtalar den negativa klang ordet har och föreslår begreppet ”auktoritära eller totalitära rörelser” av vilka man får anta att begreppet i fetstil är viktigare än det tidigare. Detta har han hämtat från Liftons teori om hjärntvätt. ”Manipulativ rörelse” och ”nyandlig rörelse” ser han som omskrivningar av begreppen (Järvå 2009: 18-19). Helena Löfgren belyser också begreppsförvirringen och citerar Svenska Akademiens ordlista för att förklara ordet sekt men skriver sedan om ”manipulativa/destruktiva grupper” (Löfgren 2009: 57). Leena Maria Johanssons kapitel heter ”Att hantera uppbrott från sekter” och hon skriver inledningsvis att begreppet sekt är neutralt och använder religionspsykologen Ove Wikströms kriterier för vad som är en sekt. Julia Isomettä använder ”de-

struktiva religiösa grupper” och ”sekt” samt ”sektmedlemmar” och Gudrun Swartling håller sig till begreppet ”sekt”. Oavsett vilken/vilka definitioner de olika författarna använder sig av hade en enhetlighet angående begreppen gjort det lättare för läsaren att följa med i texterna.

Är det så viktigt vad vi kallar det?

Man kan förstås invända att detta utpekande är att haka upp sig på detaljer och att frångå den viktiga frågan: vad man bör göra med människor som mår dåligt efter ett avhopp? Det är inte alls min mening att negligera denna fråga. Däremot vill jag hävda att det är viktigt att man reder ut vad det egentligen är man pratar om. Precis som flera av författarna påpekar har begreppet ”sekt” en tendens att frammana negativa associationer hos allmänheten och ämnet i sig väcker starka känslor. I ljuset av den moralpanik som drabbat andra länder (företädesvis Frankrike) och lett till en rad onyanserade rapporter som i sin tur inverkat på politik och lagstiftning och spridit skräck bland allmänheten är en hållbar begreppsdefinition viktig. Moralpanik som sociologiskt begrepp avser ett fenomen med (vanligtvis) objektiv grund som överdrivs på ett sätt som gör att fenomenet utlöser generaliseringar och överdriven rädsla hos allmänheten (Richardson & Introvigne 2004: 151-152). Jag håller med Leena Maria Johansson om att begreppet sekt i grund och botten är neutralt men när det varvas med adjektiven ”destruktiv”, ”manipulativ” och ”auktoritär” är det svårt att uppfatta det så. Flera av författarna tar upp det faktum att barn som växer upp inom grupper som de vill beskriva ibland stöter på en hel rad problem som är specifika för uppväxten inom en viss grupp. Dessa problem skiljer sig från vuxnas på ett flertal sätt. Jag ser ett visst problem i en oklar begreppsdefinition just utifrån dessa barns situation. Det finns flera fall där moralpanik har utlöst ingripanden från myndigheter vilka grundat sin kunskap om olika grupper på diffusa begrepp och överdrivna rykten (se till exempel Richardson

1999: 172-186). Det kan vara värt att fundera på hur traumatiskt ett omhändertagande på falska grunder kan vara för ett barn som plötsligt separeras från sina föräldrar. I ljuset av det kan man fundera på vilka konsekvenser ett alltför diffust användande av sektbegreppet i kombination med den okunskap som allmänt råder hos myndigheter kan få för barnen i dessa grupper.

Forskningsperspektivet

Det tredje problemet med den här boken är att författarna uteslutande använder sig av referenser som återfinns inom det man ibland kallar antikulturörelsen. Detta begrepp är minst lika olyckligt (i alla fall i akademiska kretsar) som begreppet sekt. Antikulturörelsen föddes som ett svar på de nya religiösa rörelser som uppkom i slutet av 60-talet. De utgörs oftast av före detta medlemmar och anhöriga till medlemmar inom olika sekter och enas i kampen mot sekternas existens. Mot antikulturörelsen ställs ofta de så kallade apologeterna vilka huvudsakligen utgörs av akademiker inom religionssociologin. Med apologet menas en person som motsätter sig begreppen hjärntvätt och tankekontroll samt liknande termer som huvudsakligen används av företrädare för antikulturörelsen. Apologeter anklagas ibland för att ta parti för nya religiösa rörelser på samma urskilningslösa sätt som antikulturörelsen anklagas för motsatsen.¹ Både Järvå och Löfgren är välkända företrädare för FRI (Föreningen Rädda Individen)². Gruppen ses av religionsvetaren Liselotte Frisk som en antikulturörelse. Tidigare sysslade man inom gruppen med avprogrammering (Frisk 1998: 216). På

¹ För ytterligare diskussion om apologeter och antikulturörelsen se till exempel Robbins 2004: 15-16.

² <http://www.fri-sverige.se/sida360.htm> <http://www.lofgrensanalys.se/innehall-green/links/links-2.htm> (kontrollerades den 29 september 2009 och var då aktiv).

FRI:s hemsida³ menar man att ordet avprogrammering fått negativ klang men tar inte avstånd från det. Det gör däremot Järvå i sitt inledande kapitel i *Sektsjuka*; han skriver att man slutat använda sådana metoder (Järvå 2009: 20). Å andra sidan beskriver han ett par sidor senare Stephen Hassans metod ”icke-tvingande” *exit counselling* efter att ha tagit upp de dåliga erfarenheter som en del människor som blivit avprogrammerade upplevt. Han skriver också om Giambalvos kritik av Hassans teknik (Järvå 2009: 50-51). Problemet är att Järvå varken säger ja eller nej till avprogrammering.

Oavsett vad man vill kalla parterna i den akademiska konflikten (jag väljer antikultrörelse och apologeter här för enkelhetens skull) kan man vid läsningen av *Sektsjuka* konstatera att bara den ena sidans företrädare är närvarande. Järvå refererar till de teorier som utgår från Liftons begrepp *thought reform* som han presenterade i sin bok *Thought Reform and the Psychology of Totalism: A Study of "Brainwashing" in China* från 1961. I boken beskriver Lifton åtta drag som är utmärkande för totalitära ideologier (Järvå 2009: 47). Liftons teori har kritiserats för att vara bristfällig (Repp 2005: 182) och för att grundas på alltför litet urval för att vara vetenskapligt signifikant (Dawson 2006: 106). Hjärntvättsteorin har kritiserats av ett flertal akademiker och anses grunda sig på felaktiga antaganden (Stark & Bainbridge 1996: 152). Vidare redogör Järvå för en teori utvecklad av Stephen Hassan⁴, före detta medlem i Unification Church (även kallad Moon-rörelsen), vilken går ut på fyra komponenter som är grunden i begreppet *mind control*. Begreppet är minst lika omdebatterat som hjärntvättsbegreppet. En annan kontroversiell referens är den numera avlidna psykologen Margaret Singer. Singer ses som föregångare för antikultrörelsen och hennes teorier har ifrågasatts i minst

³ Se <http://www.fri-sverige.se/sida206.htm> (kontrollerades den 26 september 2009 och var då aktiv).

⁴ Se www.freedomofmind.com (kontrollerades den 26 november 2009 och var då aktiv).

lika hög grad som Liftons. Dick Anthony och Thomas Robbins beskriver front-figurerna i antikultrörelsen i sin artikel "Pseudoscience versus Minority Religions: An Evaluation of the Brainwashing Theories of Jean-Marie Abgrall" om den franske psykiatern som påverkat Frankrikes starka politiska motstånd mot sekter. Singer beskrivs vid sidan av Michael Langone och Richard Ofshe med flera som förespråkare för hjärntvättsteorin (Anthony & Robbins 2004: 128). Singer, Langone och Ofshe hänvisas flitigt till i boken *Sektsjuka*. Löfgren hänvisar dessutom till Michel Kropveld som är chef för Infosect Montreal (Kanadas antikultrörelse) och som kritiserats av bland annat Jean A. Swantko för att personligen ha påverkat föräldrar i en vårdnadstvist kopplat till gruppen Twelve Tribes genom att tillhandahålla skräck-propaganda från oseriösa medier⁵ (Swantko 2004: 187). Jag inser naturligtvis att jag genom mina påpekanden gör mig skyldig till ett liknande ställningstagande, det är dock inte min mening. Min avsikt är att belysa att en hel sektion akademisk litteratur saknas som referens. Järvå skriver att han föredrar begreppet manipulativ rörelse framför nyandlig rörelse eftersom det förra inkluderar flera grupper och att fokus borde vara på handlingar snarare än att fastna på definitioner som utgår från det "ideologiska träsket" (Järvå 2009: 19). Det är väl där vi skiljs åt och i själva detta som kärnan till konflikten ligger; religionsvetare och sociologer vill inkludera teologi medan psykologer, psykiater och beteendevetare vill fokusera på individen. Varför en medelväg syns omöjlig är en annan diskussion, jag vill med detta avsnitt bara synliggöra den spänning som finns akademiskt sett mellan de olika perspektiven.

⁵ Man skulle kunna argumentera emot att Jean A. Swantko inte är trovärdig eftersom hon förutom att hon är advokat också är medlem i den aktuella rörelsen. Liknande beskyllningar har gjorts från antikultrörelsens håll. Å andra sidan lyser före detta medlemmar med sin frånvaro i de flesta akademiska studier, åtminstone om de är fientligt inställda till sitt medlemskap.

Vilken kunskap är det som förmedlas egentligen?

Författarnas avsikt är att informera om bakgrund, uppbrott och behandling av sektavhoppare som på något vis farit illa av sitt medlemskap i en grupp. I viss mån lyckas detta; både Järvå och Löfgren åberopar ett flertal teorier som kan förklara *varför* människor mår dåligt. Löfgren lägger mycket energi på att förklara hur det går till när en människa blir manipulerad. Genom att via journalisten Hunters hjärntvättsbegrepp koppla frågan till totalitära stater och blanda detta med vaga begrepp som påverkan får man lätt intrycket av att det som händer i en sekt (eller vad vi nu ska kalla den utpekade gruppen) är helt bortom deltagarnas makt. I de fall hon avser stämmer detta kanske men en underliggande fördom framkommer när hon skriver: "Kliniker möter de som farit illa, medan andra akademiker, exempelvis religionsvetare möter (i alla fall till synes) nöjda medlemmar" (Löfgren 2009: 58). Formuleringen har ett outtalat frågetecken efter sig; är de verkligen nöjda de där medlemmarna? Även om det verkar så kan man inte säkert veta. Skulle man vända på resonemanget och skriva "Kliniker möter (i alla fall till synes) missnöjda före detta medlemmar" skulle man ju börja fundera över hur man ska bedöma det intryck man får av en person. Tyvärr tror jag att det är lättare att tro att medlemmar *egentligen* inte mår så bra än tvärtom eftersom begreppen sekt, destruktiv rörelse och så vidare har negativa associationer. Kunskapen som förmedlas blir att det inte är särskilt troligt att de flesta medlemmar mår bra i en sekt.

Löfgren går vidare med att presentera Singers lista över begreppen hjärntvätt, mind control och liknande begrepp, deras uppfinnare samt årtal. Med detta vill hon visa att fenomenet funnits ända sedan Mao Zedongs dagar. Precis som Järvå tar hon upp Hassans BITE teori men lägger in sina egna åsikter och erfarenheter i presentationen. Detta upplägg gör att man får intrycket att de olika författarna inte samarbetat om boken. Löfgrens beskrivning av begreppet *coersive persuasion/mind control* följer av att hon uppmärksammar läsaren på att APA (American Psychological Association) inte tagit ställning till om

begreppet ska ses som en vetenskaplig teori ännu. Hon hänvisar också till diagnosen atypiskt dissociativt syndrom som återfinns i DSM-III och DSM-IV⁶ (Löfgren 2009: 81).

Definitionen diskuteras av Anthony & Robbins. De redogör för begreppet *dissociation* vilket använts av bland annat Margaret Singer för att hävda att sekter försätter medlemmar i ett dissociativt tillstånd utifrån vilket de är oförmögna att fatta rationella beslut. Särskilt intressant här är att Singer vid ett tillfälle lyckades få sin uppfattning att hjärntvätt uppnås genom att man försätter en person i ett dissociativt tillstånd inkluderad i DSM III. Uttdraget av definitionen lyder bland annat "dissociative states that may occur in persons who have been subjected to periods of prolonged and intense coercive persuasion (brainwashing, thought reform and indoctrination while the captive of terrorists or cultists)" (Richardson 2004: 132). Denna sorts formulering har minst två problem, dels jämför den terrorism med "cultism", dels framställer den som ett faktum att sekter håller människor fångna, vilket jag antar inte är alltför vanligt eller i alla fall inte lika vanligt som det låter i den här formuleringen. Anthony & Robbins motsätter sig precis detta. De skriver vidare att teorin ändå inte (till stor del beroende på Anthony men även på Scheins inlägg i debatten) ses som vetenskapligt underbyggd vilket möjligen är orsaken till att formuleringen tagits bort från den fjärde versionen av DSM. Samma formulering kvarstår men inga referenser till sekter eller terrorister görs (Anthony & Robbins, 2004:132-133).

Den del som följer efter den inledande teoridelen handlar om hur vården ska bedrivas. Den är mindre förvirrad och har en hel del väl strukturerade förslag till vårdinsatser. Utgångspunkt här tar Järvå i den brittiske psykologen Bowlbys teorier om scheman och arbetsmodeller⁷ som skapas i barndomen och som sedan används för att förstå sig på

⁶ *Diagnostic and statistical manual of mental disorders.*

⁷ För ytterligare information om Bowlbys teori om scheman och arbetsmodeller se Bowlby 1969

omvärlden. Järvå har en stor poäng i påpekandet att det är enorm skillnad på barn som växer upp inom en sekt och vuxna som ansluter sig till en sekt men han drar paralleller mellan själva socialiseringen in i en sådan här grupp. När han skriver att individens känsloliv och kognitiva apparat kapas och att läran helt bestämmer vad individen ska tänka och känna blir jag som läsare naturligtvis nyfiken på vilka grupper det rör sig om (Järvå 2009: 92-93). Tyvärr ger boken inget entydigt svar på detta och jag inser svårigheten med detta. Vissa grupper eller praktiker pekas ändå ut och det finns naturligtvis en risk att en hel grupp döms efter enbart sin lära och att man glömmer bort att de flesta sekters läror är krävande och komplicerade att leva upp till och att detta medför en stor variation bland medlemmarna när det gäller hur de applicerar läran i sin vardagsituation.

Förutom detta blev jag positivt överraskad av att läsa att både Järvå och Löfgren slår hål på myten om att det bara är olyckliga och svaga människor som dras in i en sekt. Jag håller med om att den (outtalade) grundläggande inställningen hos allmänheten verkar vara att många grupper lurar till sig sina medlemmar och tycker att det är bra och viktigt att särskilt Järvå förkastar myten om sektmedlemmen som en annorlunda och udda typ. Det är mycket viktigt att behandlande terapeuter inte utgår från liknande schabloner och att terapeuten skaffar sig adekvat kunskap om gruppen klienten hoppat av. Många andra viktiga aspekter som en terapeut bör känna till presenteras av Järvå och när han skriver som råd till behandlande terapeuter att man ska vara ”medveten om att det pågår en akademisk strid kring olika begrepp inom detta område” har han helt rätt. Han fortsätter med att skriva: ”... det finns krafter som vill normalisera den socialisering som sker inom olika religiösa sekter och totalitära rörelser” och att detta kan drabba avhoppare eftersom de kan känna sig misstänkliggjorda av vårdpersoner och akademiker (Järvå 2009: 98). Plötsligt smyger sig dessutom begreppet religiös sekt åter igen in bland totalitära och auktoritära rörelser. Grundantagandet som blir tydligt här – att ingen egentligen frivilligt socialiseras in i en religiös sekt – tycker jag bär på

en inneboende risk att den stereotypa bilden av sektmedlemmen som ett viljelöst offer som Järvå nyss förkastade trots allt reproduceras.

Den tredje delen utgörs av erfarenheter och fallbeskrivningar. Leena Maria Johanssons inledande kapitel känns enklare att överblicka än de tidigare och trots att hon utgår från mind control-teorier är hennes text mer inriktad på det kliniska arbetet på en praktisk nivå. Hon beskriver dessutom den historiska bakgrunden till att uppfattningen om religiösa upplevelser förändrats i och med den freudianska psykologins inträde och sekulariseringens påverkan på samhällets syn på religiositet. Hon föreslår att behandlare kan ta kontakt med FRI eller någon annan avhopparorganisation för att få fakta om den aktuella sekten. Till skillnad från övriga författare håller sig Johansson konsekvent till begreppet sekt. En viktig aspekt i behandlingen som hon tar upp är vikten av att man som behandlare identifierar sina egna förutfattade meningar i förhållande till ämnet. Hon varnar också för appliceringen av metoder som mindfulness på sektpatienter eftersom det kan utlösa negativa associationer. Om man inte är uppmärksam på detta kan patienten försämrans (Johansson 2009: 120-121).

Efter Johanssons kapitel skriver Löfgren i ett kortare kapitel om de amerikanska erfarenheterna från rehabiliteringsprogrammet på Well-spring Retreat and Resource Center där man med utgångspunkt i Lif-tons tankereformeringsmodell behandlar patienter med erfarenheter från destruktiva sammanhang. Löfgren utgår åter igen från Singers teori och fyller på med sina egna tankar i de fem områden som sekt-avhoppare behöver arbeta med. Utan att bli alltför långrandig kan jag säga att Löfgrens refererande till sin egen erfarenhet både berikar och förvirrar.

Julia Isomettä och Gudrun Swartling berättar om sina personliga erfarenheter från arbetet med avhoppare. Isomettä beskriver olika projekt och menar att hennes egen bakgrund i Trosrörelsen antagligen varit hennes största tillgång. Hennes perspektiv färgas naturligtvis av hennes position som diakon i Svenska kyrkan och en stor del av hennes arbete har inneburit spridande av information om hjälp genom

kyrkans kanaler. Hon skriver att hon ibland träffat ungdomar med oroliga föräldrar redan innan medlemskapet varit ett faktum och varnar för att man i en gruppdiskussion kan komma att tala om positiva saker inom sekten men att dessa aldrig kan rättfärdiga de negativa erfarenheterna. Hennes erfarenhet är att gruppsamtal ger ett bra stöd till avhoppare. Hon har arbetat som stödperson inom FRI och dess systerorganisation SESAM (Isomettä 2009: 148-149). Gudrun Swartling börjar med att berätta om sina erfarenheter när hennes son gick med i Livets Ord. Hennes familj fick hjälp genom FRI och sonen lämnade rörelsen medan Gudrun själv engagerade sig vidare. Hon talar varmt om FRI och beskriver kampen med sekterna som var snabba att fördöma FRI. En viktig erfarenhet som hon för fram är att hon alltid använt sig av ”tolkar”, det vill säga människor med erfarenhet från de aktuella grupperna (Swartling 2009: 155-157). Swartlings personliga erfarenheter är intressanta men även hon uttrycker grundantaganden om avvikande lärorens giltighet i exempel som ”hade han bibelstudier på de ställen i Bibeln som Livets Ord tolkar annorlunda än vanliga kristna” (Swartling 2009: 159). Detta får mig att tänka på den röda text som återfinns på FRI:s hemsida: Att det inte handlar om religion utan om manipulation. Swartling är den enda av författarna som uttryckligen diskuterar bokens titel begreppet sektsjuka i relation till det som beskrivs. Hon berättar om sitt besök på Wellspring och ger sin synpunkt på vad som är viktigt att göra. Som de flesta av författarna tar hon upp journalisten Charlotte Esséns bok *Sektbarn: Ett reportage av de utvalda för paradiset* från 2008 som utgörs av intervjuer med unga vuxna som vuxit upp i en religiös sekt. Swartling menar att till och med ”de så kallade sektexperterna” (vilka är dessa?) har glömt barnen och skriver att dessa ”inte har någon normal grund att minnas eller komma tillbaka till” (Swartling 2009: 167). Vidare föreslår hon att Esséns bok används som utbildningsmaterial. Även om Esséns bok är nog så intressant och absolut unik i Sverige tycker jag att det är viktigt att komma ihåg att Essén förmedlar berättelser från avhoppare med genomgående negativa erfarenheter och tills någon mer generell

forskning om barn i sekter redovisats i Sverige kan det vara klokt att behandla Esséns bok som det den är; ett reportage och inte ett resultat av vetenskaplig forskning.

Barnens situation

I ett kapitel kombinerar Löfgren sin egen erfarenhet med barnens situation i en förvirrande utläggning om dels hennes eget medlemskap i Moon-rörelsen och dels hennes roll som KBT-terapeut för att sedan hoppa in på barnens situation. Upplägget kan bero på att hon själv producerat ett häfte med titeln *Barn i manipulativa grupper*. Ännu en gång är det Singers erfarenheter hon lutar sig emot. Hon citerar Langone och säger att barn och unga som lämnar en manipulativ grupp behöver läkarundersökas och skriver att sannolikheten för övergrepp och försummelse är hög. Vad hon exakt grundar det på framgår inte men man får som läsare bestämt känslan av att övergrepp och försummelse förekommer i högre grad bland barn i sekter (eller manipulativa grupper) än bland barn i allmänhet. Detta påstående är så vitt jag vet inte vetenskapligt belagt, däremot skriver Palmer & Hardman i boken *Children in New Religions* från 1999 att inga bevis för denna missuppfattning finns (Palmer & Hardman, 1999: 6).

Sista delen

Allra sista delen av boken utgörs av ett par fallbeskrivningar och ett avslutande kapitel författat av Håkan Järvå där han beskriver tre forskningsområden som han anser behöver utökas. Det första är forskning centrerat kring självmord (vilket han själv håller på med enligt talet han höll på bokmässan i Göteborg den 24-27 september 2009⁸) inom dessa grupper. Det andra är att man behöver slå fast kriterier för vad som är en totalitär rörelse eller destruktiv grupp. Det tredje är att barn

⁸ <http://www.youtube.com/watch?v=9GGiq1KhUII> (kontrollerad den 22/9 2010).

som växer upp i dessa grupper behöver uppmärksammas mer. Även han berömmar Esséns bidrag. Slutligen föreslår han en samlad insats och samarbete över professionsgränserna. Boken avslutas med kontaktuppgifter till Hjälpkällan⁹, FRI och ROS (Rådgivning om sekter).

Avslutningsvis

Som jag tidigare nämnde finns risken att min kritik antas ta bort fokus från problemet. Jag vill avslutningsvis säga att jag tycker att en bok som denna är viktig därför att jag är förvissad om att den patientgrupp man talar om skulle kunna få bättre vård än den får idag. Trots detta har jag valt att fokusera på de underliggande budskap som förmedlas för att uppmärksamma läsaren på att denna bok inte är en heltäckande skildring av vad som händer när en person lämnar en sekt och på det problematiska i att en bok utgiven på ett förlag som Studentlitteratur så konsekvent ignorerar stora delar av den samlade forskningen om sekter.

Litteraturförteckning

Internetreferenser

Bokmässan i Göteborg

<http://www.youtube.com/watch?v=9GGiq1KhUII> (2010-09-22)

Freedom of Mind

www.freedomofmind.com (2009-11-26)

Föreningen Rädda Individen

<http://www.fri-sverige.se/sida206.htm> (2009-11-26)

<http://www.fri-sverige.se/sida360.htm> (2009-11-29)

Hjälpkällan

<http://www.hjalpkallan.org/> (2010-09-22)

Löfgrens Analys

<http://www.lofgrensanalys.se/innehall-green/links/links-2.htm> (2009-11-29)

⁹ Hjälpkällan är en frivilligorganisation som stödjer avhoppare från religiösa rörelser.

Publicerat material

- Anthony, D. & Robbins, T., "Pseudoscience versus Minority Religions: An Evaluation of the Brainwashing Theories of Jean-Marie Abgrall", J. T. Richardson (ed.), *Regulating Religion: Case Studies from around the Globe*, New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers 2004.
- Bowlby, J., *Attachment and loss*, London: Hogarth 1969.
- Dawson, L. L., *Comprehending Cults: The Sociology of New Religious Movements*, Oxford, New York: Oxford University Press 2006.
- Frisk, L., *Nyreligiositet i Sverige: Ett religionsvetenskapligt perspektiv*, Nora: Nya Doxa 1998.
- Isomettä, J., "Erfarenheter av att hjälpa och stödja f. d. sektmedlemmar", H. Järvå (red.), *Sektsjuka: Bakgrund-uppbrott-behandling*, Lund: Studentlitteratur 2009.
- Johansson, L. M., "Att hantera uppbrott från sekter", H. Järvå (red.), *Sektsjuka: Bakgrund-uppbrott-behandling*, Lund: Studentlitteratur 2009.
- Järvå, H., "Att behandla människor som farit illa i auktoritära och totalitära rörelser", H. Järvå (red.), *Sektsjuka: Bakgrund-uppbrott-behandling*, Lund: Studentlitteratur 2009.
- Järvå, H., "Teoretiska aspekter", H. Järvå (red.), *Sektsjuka: Bakgrund-uppbrott-behandling*, Lund: Studentlitteratur 2009.
- Järvå, H., "Var står vi nu?", H. Järvå (red.), *Sektsjuka: Bakgrund-uppbrott-behandling*, Lund: Studentlitteratur 2009.
- Löfgren, H., "Definition av problemet, symtom och diagnos", H. Järvå (red.), *Sektsjuka: Bakgrund-uppbrott-behandling*, Lund: Studentlitteratur 2009.
- Palmer, S. J. & C. E. Hardman, "Introduction", S. J. Palmer, & C. E. Hardman (eds), *Children in New Religions*, New Brunswick, New Jersey: Routledge University Press 1999.
- Repp, M., "Aum Shinrikyo and the Aum Incident: A Critical Introduction", J. R. Lewis (ed.), *Controversial New Religions*, Oxford: Oxford University Press 2005.
- Richardson, J. & M. Introvigne, "Brainwashing Theories in European Parliamentary and Administrative Reports on Cults and Sects", J. T. Richardson (ed.), *Regulating Religion: Case Studies from around the Globe*, New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers 2004.
- Richardson, J. T., "Social Control of New Religions: From 'Brainwashing' Claims to Child Sex Abuse Accusations", Palmer, S. & C. Hardman (eds), *Children in New Religions*, New Brunswick, New Jersey: Rutgers University Press 1999.
- Robbins, T. & Lucas, P. C., *New religious movements in the 21st century*. New York: Routledge 2004.
- Stark, R., & W. S. Bainbridge, *Religion, Deviance and Social Control*, New York: Routledge 1996.

Swantko, J. A., "The Twelve Tribes Messianic Communities, the Anti-Cult Movement and Governmental Response", J. T. Richardson (ed.), *Regulating Religion: Case Studies from around the Globe*, New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers 2004.

Swartling, G., "Ett trevande stödarbete inom ett nytt område", H. Järvå (red.), *Sektsjuka: Bakgrund-uppbrott-behandling*, Lund: Studentlitteratur 2009.

Westerholm, B., "Förord", H. Järvå (red.), *Sektsjuka: Bakgrund-uppbrott-behandling*, Lund: Studentlitteratur 2009.

- Sanja Nilsson, fil. kand. i sociologi, Lunds universitet.